

ЭРХЭ НАМГАН

Урдань нэгэ баян хүн байжан юм. Тэрэ баянай һамганиинь наха баража, орондонь ондоо нэгэ залуухан һамга оложо абаба. Энэ залуу һамганиинь эрэдээ эрхэлжэ, үдэр бүхэндэ хониной бөөрэ хододоо эдижэ байхам гэжэ гонгинодог, “иин-үүн” гэдэг байгаа. Тийхэдэнь тэрэ баян хүн һайхан һамганайнгаа һэшхэлдэ үдэр бүри хони алуулжа, бөөрьеңь эдюулдэг байгаа һэн.

Хэрбээ тиигэжэ бөөрэ эдюулээгүй һаань, бүхэли үдэртөө орон дээрээ буруу хараад, улажа, ёоложо хэбтэдэг байгаа һэн.

Нэгэтэ тэрэ баян айлай газаа хоёр хулгайшан һүнниин сагта һэмээхэнээр ерээд, гэрэйнь хажууда шагнажа байхаа, хоорондоо аалиханаар шэбэнэлдэнэ.

– Зай, энэ баямнай үдэр бүри хони алажа, һамгандаа бөөрьеңь эдюулдэг шуу, тиимэ дээрэхээ заабол бүхэли хониной мяхан гэртэнь үлгөөтэй байна ёһотой,— гэжэ нэгэнийн хэлэнэ ха. – Бишни һэмээхэнээр гэртэнь ороод, хонинойн мяхье абажа, үүдээр газаашань шамдаа һарбайхаб, тийхэдэмни ши урдааамни саб шүүрэн абаад орхихош! Болоо гү?

Нүгөө хулгайшанинъ зүвшёөжэ:

– Зай, зай, урдааашни үүдэндэ байгаад, саб шүүрэнэл бэзэб, оро, оро! һанаа зобохо юун байхаб,— гэнэ.

Тийхэдэнь нүхэрнын зориг орожно, һэмээхэнээр гэртэнь ороод, хониной мяхан хаана гээшэб гэжэ оложо ядажа, тэмтэрэн ябаба. Тиигэжэ ябатарнь, тэрэ баянай эрхэ һамган үбгэндөө гонгинон эрхэлжэ, шимни намдаа хэр дуратайбши гэжэ хүзүүдээд орхино. Үбгэнийн урдааань тэбэрин:

– Дуратай байнгуй яахабиб, иимэ сэбэрхэн, һайхан залуухан һамгандаа, харин зарим үедэ шамайгаа хаража һуухадаа, эдижэрхиһэйб гэжэ һанагшалби,— гээд, һүүлээрнь шоб гэтэр үнэдөөд абана хэбэртэй.

— Тиймэ дуратай юм *haa*, намайгаа үргөөд, газаагуур *hər*юухэн тунгалаг агаарта гаргажа, бүүбэйлэн эрхэлүүлыш!
— гэжэ гонгинон дуугарна.

— Яагаабши даа, бишни үбгэршоо ха юмбиб, булсагар-сэлсэгэр, таргахан болошоён шамайгаа даахагүйлби, харин өөрөө газаагуур гараад, гүйсэггөөгөөд, бухиндаагаа гаргаад ерышдаа,— гэжэ эрхэлүүлэн дуугарна.

— Үгэй сааша, үргөөд газаа гаргажа, бүүбэйлээгүй *haashni*, үглөөдэр үbdэшэхэб, намаяа түрүүшүнгээ *hamgan*дал адляар үхэг саашаа гэбэ гүш? — гээд, уйлаганан дуугараад, *hugsharsagaana*.

— Юундэ үбгэн намайгаа тамалнаш даа, тийгээд газаа гаража, шамайгаа бүүбэйлүүлби даа, бү уйлыш даа, булсагархан, сэлсэгэрхэн, сэбэрхэн залуухан *hamgam*ни, хүндэхэн байхашни ха гү,— гээд, аахилан, *hamgaya* орон дээрэхээ үргөөд, үүдэн тээшэ ошно. Тийгэжэ баян хүнэй эрхэ *hamgaya* үргөөд ябахада, мүнөөхи гэртэ ороод байхан хулгайшан нэгшье худэлэнгүй, ханада няалдаад байгаа *hən*.

Энэ үедэ газаа хүлеэжэ байхан нүгөө хулгайшан нэгэ хүнэй хүндэ юумэ үргэхэн хэбэртэй аахилхаар үүдэн тээшэ дутэлхэдэнь, нүхэрни хониной бүхэли мяха үргөөд асарба алтай гэжэ урдахаань бэлэн болоод, шүүрэн абаад орхихо гэжэ утгаад байна ха.

Үүдэн нээгдэжэ, нэгэ томо сагаан юумые урдаа тэбэринхэй хүнэй гэрхээ бултайхада, мүнөөхи угтажа байхан хулгайшан урдахаань даб гэжэ:

— Энэшни яагаа тарган томо юм? — гэжэ *hərbagad* гээд, бахим шүүрэжэ абан гэхэдэнь, баян хүн ухаа табин хаштаржа, *hamgaya* тэс гэтэр бохого дээрээ охор *hүүlyien* хуха хаяжа, гэдэргээ даб гэшэнэ.

Хониной мяхан гэжэ *hənahan* хулгайшанай урда нимгэн хубсаатай *hamgan*ай шашаад унашахада, хулгайшан баһа ехээр сошожо:

— Мяхан бэшэ, *hamgan* лэ энэшни,— гэжэ оог хашхараа табин, саашаа даб гэшоо *hən* ха.